

Vlaanderen
is erfgoed

Onderzoeksrapport

**Een onbekende Duitse bunker aan
het Ieperfront. Toevalsvondst in Sint-
Juliaan-Brugseweg (Langemark)
(West-Vlaanderen)**

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

COLOFON

TITEL

Een onbekende Duitse bunker aan het Ieperfront. Toevalsvondst in Sint-Juliaan-Brugseweg (Langemark) (West-Vlaanderen)

REEKS

Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed nr. 95

AUTEUR(S)

Marc Dewilde en Franky Wyffels

JAAR VAN UITGAVE

2018

Een uitgave van agentschap Onroerend Erfgoed Wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Omgeving
Published by the Flanders Heritage Agency Scientific Institution of the Flemish Government, policy area Environment

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Sonja Vanblaere

OMSLAGILLUSTRATIE

Een onbekende Duitse bunker aan het Ieperfront. Toevalsvondst in Sint-Juliaan-Brugseweg (Langemark) (West-Vlaanderen), juli 2015
Copyright Onroerend Erfgoed

FOTO'S & ILLUSTRATIES

Copyright Onroerend Erfgoed, foto: Franky Wyffels

agentschap Onroerend Erfgoed

Havenlaan 88 bus 5

1000 Brussel

T +32 2 553 16 50

info@onroerenderfgoed.be

www.onroerenderfgoed.be

Dit werk is beschikbaar onder de Open Data Licentie Vlaanderen v. 1.2.

This work is licensed under the Free Open Data Licence Flanders v. 1.2.

Dit werk is beschikbaar onder een Creative Commons Naamsvermelding 4.0 Internationaal-licentie. Bezoek

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> om een kopie te zien van de licentie.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution

4.0 International License. To view a copy of this license, visit

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

ISSN 1371-4678

EEN ONBEKENDE DUITSE BUNKER

AAN HET IEPERFRONT.

TOEVALSVONDST IN SINT-JULIAAN-

BRUGSEWEG (LANGEMARK) (WEST-

VLAANDEREN)

MARC DEWILDE, FRANKY WYFFELS

INHOUD

1 ADMINISTRATIEVE FICHE.....5
2 INLEIDING..... 6
3 LIGGING EN BODEMGESTELDHEID 6
4 HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE INFORMATIE 7
5 VELDWERK 9
6 BESLUIT 15
7 GERAADPLEEGDE LITERATUUR 16

1 ADMINISTRATIEVE FICHE

Sint-Juliaan-Brugseweg	
Uitvoerder (bedrijf, instelling, privé-persoon)	agentschap Onroerend Erfgoed
Bouwheer	Guido Demonie
Naam houder machtiging	Marc Dewilde
Bewaarplaats opgravingsdocumentatie	agentschap Onroerend Erfgoed – West-Vlaanderen Stadenstraat 39 8610 Zarren
Bewaarplaats vondsten en monsters	Idem
Dossiernummer	2015/317
Site-code	LA-SJ-BR-15
Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, plaats)	West-Vlaanderen, Langemark, Sint-Juliaan, Brugseweg
Kadastrale informatie	Langemark-Poelkapelle, 1° Afd., Sie G, 770b
Coördinaten	Lambert 72: X: 49308,5; Y: 176788,5
Datum vondst	25/06/2015
Datum melding	25/06/2015
Veldwerk	15/07/2015 (machtiging: 2015/317)
Trefwoorden	Bunker, nieuwste tijden, toevalsvondst
Administratie toezicht	Steven Mortier (agentschap Onroerend Erfgoed)

Rapportage	Marc Dewilde
Terreinwerk	Franky Wyffels Norbert Clarysse Serge Wackenier Nico Bernaert
Fotografie	Franky Wyffels Johan Van Laecke
Opmetingen	Johan Van Laecke
Tekenwerk en plannen	Franky Wyffels

2 INLEIDING

Recentelijk is het oorlogserfgoed van Langemark met een tot dusver onbekende bunker verrijkt. In een kleine hoeve langs de Brugseweg bleek bij de afbraak een bunker geïncorporeerd te zijn. Omdat in het kader van de vergunde, geplande nieuwbouw een sloopvergunning was aangevraagd, werd geoordeeld dat de opmeting ervan aangewezen was (fig. 1). Eigenaar Guido Demonie was daarbij zeer inschikkelijk.

Fig. 1 Op een bouwterrein aan de Brugseweg in Sint-Juliaan kwam een goed bewaard Eerste Wereldoorlog-relict tevoorschijn.

3 LIGGING EN BODEMGESTELDHEID

Deze bunker is na de sloop van de bestaande bebouwing tevoorschijn gekomen en bevindt zich ter hoogte van Brugseweg 103 aan de noordrand van Sint-Juliaan. De constructie staat haaks op de weg, een kleine 30 m oostelijk ervan verwijderd (fig. 2).

Fig. 2 Situering van de bunker binnen de huidige bebouwing

De bunker is ingeplant op de noordelijke, zachte helling van de Steenbeekvallei. De omgeving is bodemkundig getypeerd als een complex vochtige zandleem, gevat tussen complexen natte zandleem en doorsneden met slierten natte klei, die met de beken (Steenbeek, Hanebeek, ...) overeenkomen.

4 HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE INFORMATIE

De constructie ligt nauwelijks 2 km achter het toenmalige front, goed 500 m achter de 2de linie, die als de *Albrechtstelling* bekend staat. De bunker verschijnt op de loopgravenkaarten na de afloop van de Tweede Slag bij Ieper en vóór de Derde Slag (fig. 3).

De bunker is duidelijk te zien op een luchtfoto van 12/7/1917. De luchtfoto's van 22/9/1916 of 20/10/1916 lijken niets prijs te geven. De bunker wordt in relatie gezien met een depot, waarbij nog heel wat andere infrastructuur hoorde. Wellicht in de vroege zomer van 1917 werd een smalspoor toegevoegd, in de richting van de Steenbeek. Op een Britse loopgravenkaart van 23 juli 1917 blijkt men de constructie te interpreteren als een betonnen post, bemand met mitrailleurseenheden¹.

In de verdediging in de diepte, die de Duitsers na de Tweede Slag uitbouwden, zijn veel bunkers opgenomen. Ze zouden de aanvallers bij de Derde Slag serieuze problemen bezorgen.

¹ "suspected posts held by MG's Infantry (probably concrete shelters)"

Tijdens de weken vóór en tijdens de Derde Slag bij Ieper werd de regio door de intense artilleriebeschietingen herschapen in een modderig kraterlandschap (fig. 4). De depotinfrastructuur is daarbij volledig vernield. Betonnen bunkers zoals dit exemplaar konden overleven.

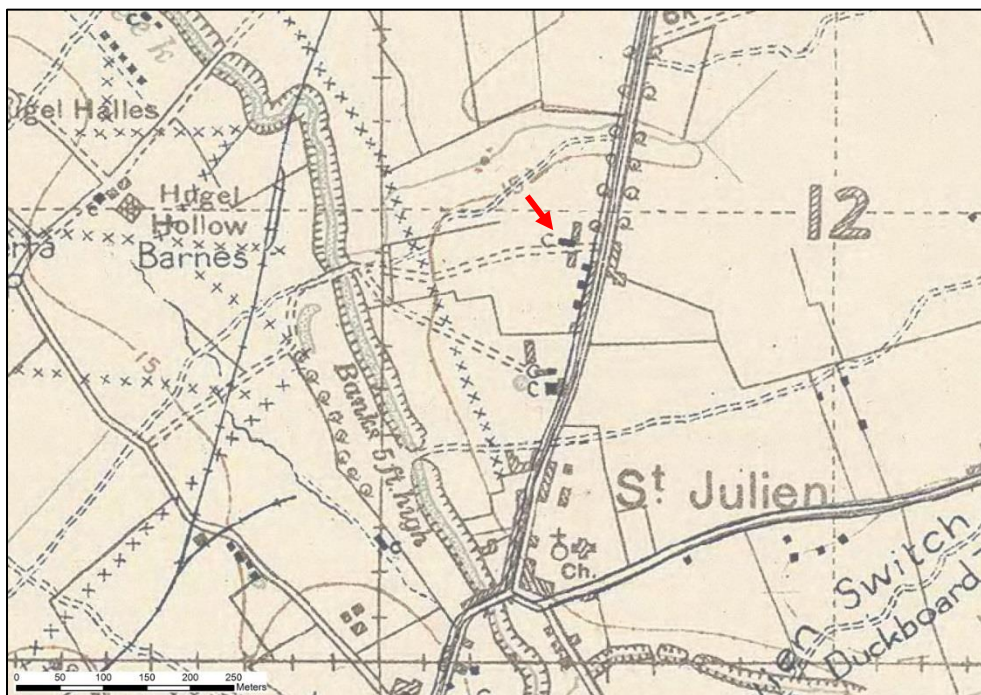

Fig. 3 Britse loopgravenkaart van 30-03-1918.

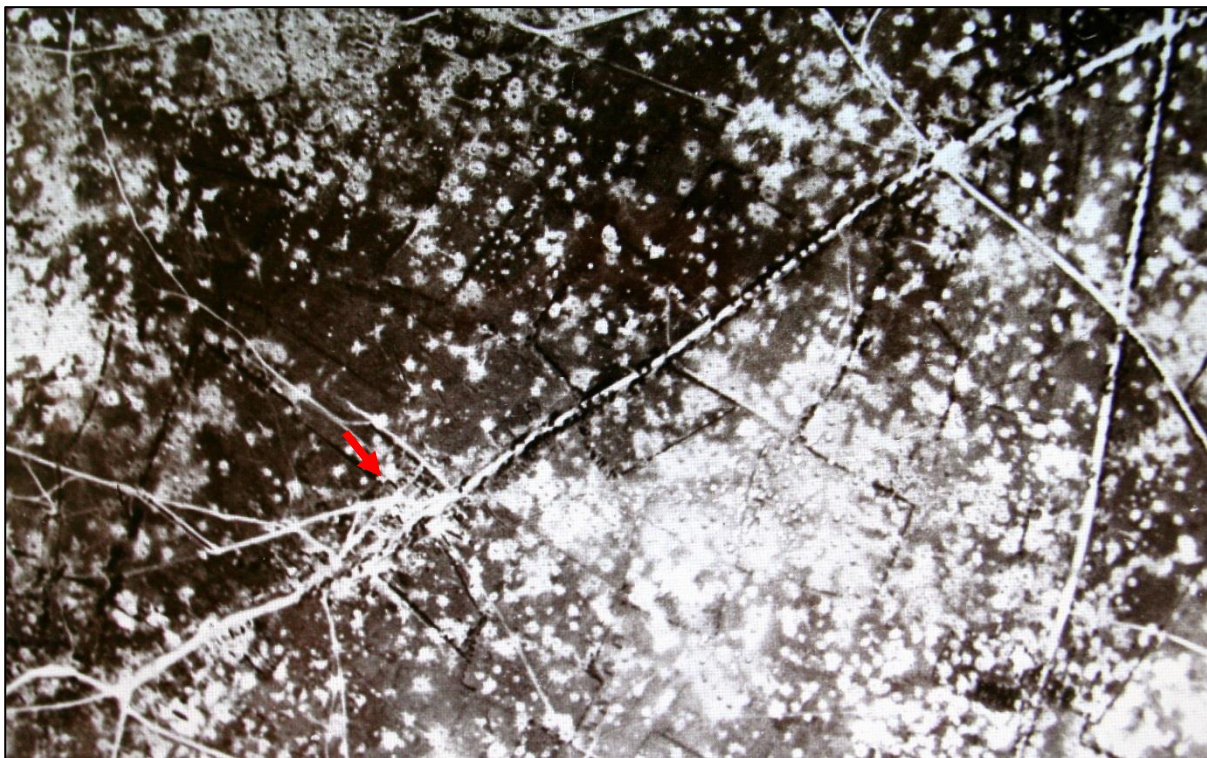

Fig. 4 Luchtfoto van 12 juli 1917 (nr12694_fid9502_KLM_Brits2_19170712)

5 VELDWERK

Op 15 juli 2015 heeft het agentschap Onroerend Erfgoed de bunker vrijgemaakt en gedetailleerd geregistreerd en onderzocht (fig. 5).

Beschrijving

Buitenwerks meet de bunker 8,9 op 5 m. De maximale hoogte komt op 3,4 m. De constructie is gegoten in gewapend (kei)beton. Plaatselijk zijn horizontaal en verticaal vervlochten ijzeren staven te zien. De afdrucken van de bekistingsplanken zijn aan de buitenkant nog makkelijk af te lezen. De bovenkant is segmentvormig afgewerkt (fig. 8). De ingang zit op de oostzijde.

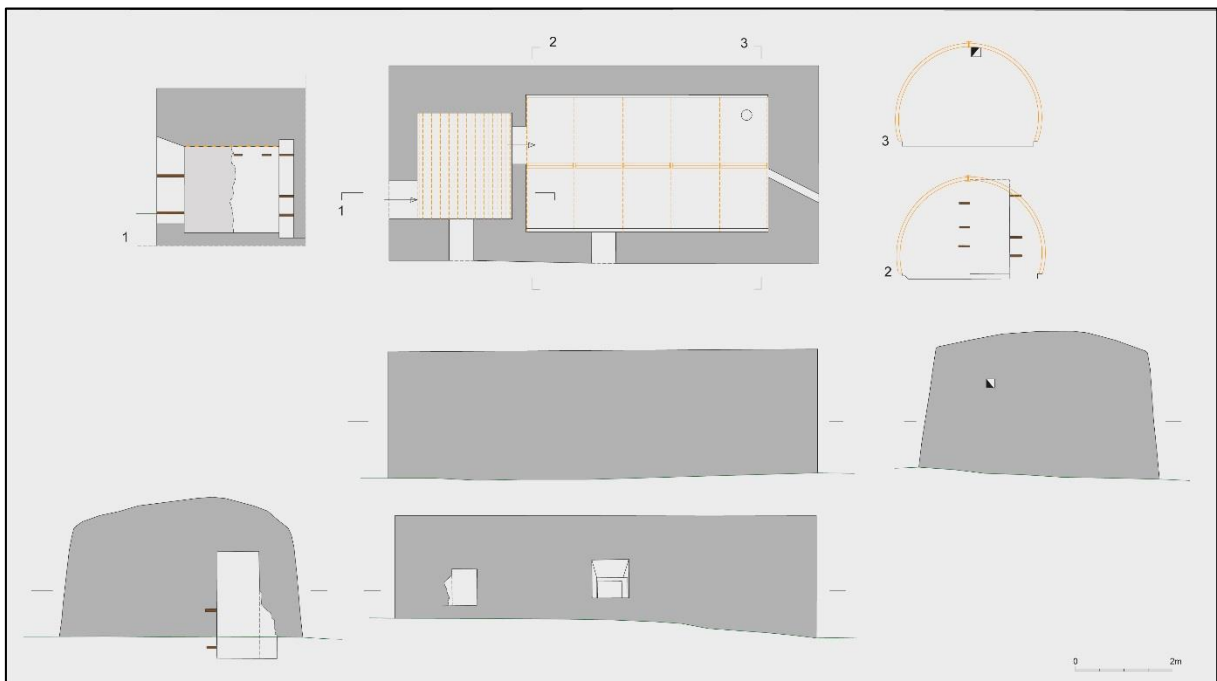

Fig. 5 Grondplan, opstanden en snedes van de bunker

De bunker bestaat uit een kleinere ingangruimte (binnenwerks 2,2 x 1,95 m, hoogte: 1,8 m) en een grotere, aansluitende kamer (binnenwerks 2,8 x 5 m, max. hoogte: 2,2 m). De muurdiktes bedragen aan de frontzijde 0,98 en 0,6 m, aan de andere zijde 0,85 en 0,65 m. De achtergevel is 1,4m dik, de voorgevel 0,6 m. Boven de inkom is het plafond 1,2 m dik, boven de andere kamer maximaal 0,95 m.

Fig. 6 3D opname van de bunker. Zicht vanuit het noordwesten. De openingen zitten aan de Duitse zijde.

Fig. 7 De bunker vanuit het zuidwesten. Links bovenaan, nabij de de hoek is de opening van de ventilatieschacht te zien.

Fig. 8 Doorkijk naar de ingang van de hoofdkamer. Links: één van de planken om de deurbekleding vast te maken.

Het plafond van de ingangruimte is vlak en bestaat uit treinrails (onderlinge afstand: 0,12 à 0,15 m), waartussen beton gegoten is. Het is m.a.w. zeer stevig. Aan Duitse zijde is een raamopening van 0,5 op 0,75 m aangebracht. De deuropening op de korte oostzijde meet 0,85 op 2,2 m en is naar binnen toe afgeschuind. In de zuidelijke dagkant zijn twee houten planken ingewerkt, waarop de bekleding voor een deur kon vastgemaakt worden. Aan de binnenzijde is de zuidoosthoek nadrukkelijk bepleisterd. De bedoeling hiervan is onduidelijk. Ernaast zijn twee houten plankjes in de beton verwerkt (fig. 9). Om een kapstok aan te bevestigen?

Ook de vloer is gebetonneerd.

Fig. 9 In het beton zijn plankjes verwerkt om interieurelementen vast te maken. Bij de poging tot sloop is de wapening tevoorschijn gekomen.

De aansluitende kamer lag 0,1 m lager en is overwelfd met, tegen elkaar gezette, metalen Heinrich golfplaten², die op hun uiteinde voorzien waren van U-vormige profielen³. Met een speciale spansleutel konden ze aan elkaar vastgezet worden (fig. 10). Deze golfplaten zijn 1 m breed en vertonen eerder smalle (5 cm breed en 7 cm diep) golven. Ze overspannen een ruimte, die maximaal 2 m hoog was en 2,3 m breed.

Fig. 10 Binnenzicht vanuit het westen

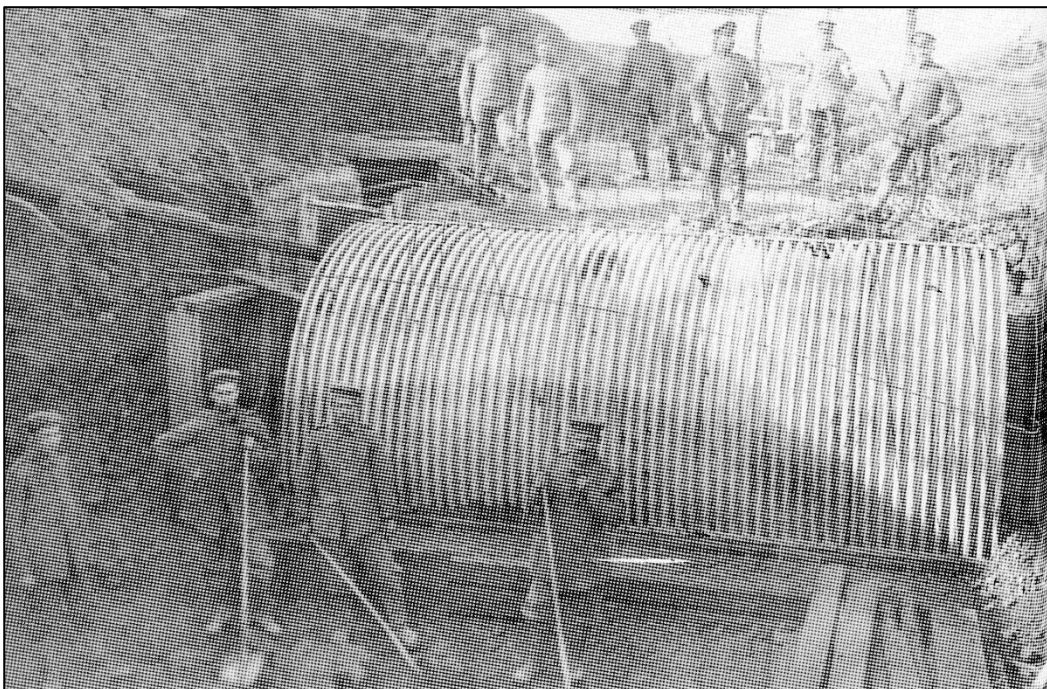

Fig. 11 Ingegraven bunker van ongeveer dezelfde afmetingen in opbouw. Ook hier zijn Heinrich golfplaten toegepast (collectie Wilfried Deraeve).

² Wellblechbogen Heinrich

³ 10 cm breed, met 2 opstandjes van 5 cm.

Enigszins asymmetrisch is de muur aan bevriende zijde éénmaal doorbroken. De raamopening waaiert naar buiten toe uit van 0,35 op 0,5 naar 0,75 op 0,8 m. In de oostelijke gevel boort een luchtkoker (0,2 x 0,2 m) zich schuin doorheen de muur (fig. 12). Ook deze ruimte heeft een betonnen vloer. De binnendeur meet 0,8 op 1,95 m. De deuropeningen liggen asymmetrisch, niet in elkaars verlengde. In de dagkanten van de tussendeur zijn telkens 3 planken ingewerkt om de deuroplijsting vast te maken. In de noordoosthoek is een bezinkputje (diameter: 0,5 m) voorzien (fig. 13).

Fig. 12 Schuin doorheen de oostmuur loopt een ventilatiepijp.

Fig. 13 Bezinkputje in de noordoosthoek van de bunker

Bespreking

In tegenstelling met de Tweede Wereldoorlog is een classificatie van de Duitse bunkertypes voor de Eerste Wereldoorlog niet voorhanden⁴. Bunkerbouw gebeurde aan het front kennelijk ad hoc, volgens de noden waaraan op die specifieke plek op dat moment moest beantwoord worden. Door wapening en een serieuze muurdikte waren heel wat constructies wel bestand tegen gewoon granaatvuur.

De bunker is Duits -de openingen geven uit op de Duitse stellingen, zoals die na april 1915 tot stand kwamen- en grotendeels bovengronds geconstrueerd.

Algemeen kan de bewaring als uitstekend bestempeld worden. Enkel de noordoosthoek is beschadigd, vermoedelijk bij een poging tot afbraak in het verleden (fig. 14).

Fig. 14 Beschadiging aan de ingang en op de noordoosthoek (met klimop overwoekerd).

De vroegste Duitse bunkers werden met betonstenen gebouwd, in combinatie met ijzeren staven, die pasten in de gaten in die stenen. De overgang naar het steviger gietwerk wordt op het einde van 1916 gedateerd.

Deze bunker is de zoveelste vorm van een MEBU, een *Mannschafts-Eisenbeton-Unterstand*, waarin de soldaten zich tijdens beschietingen en tussen de gevechten even veilig konden voelen. Door z'n afmetingen mag deze bunker als een manschappenverblijf geïnterpreteerd worden. Een rustplaats, die gezien z'n oppervlakte eventueel ook als medische post kon

⁴ Voor de *Hollandstelling* iligt dat anders. den Hollander et al 2010; Sakkers et al 2011.

gebruikt worden?⁵ Vermoedelijk is er ook een verband met het depot, dat in de buurt lag. Het valt op dat ook de manschappenbunkers van de *Hollandstelling* uit een grotere en een kleinere ruimte bestaan: een grote ruimte om een groep soldaten onder te brengen en een ruimte om enkele wachten te posteren. De kleinere ruimte is hier steviger uitgebouwd en biedt een betere bescherming. Bestemd voor een officier, als hij inde buurt was?

6 BESLUIT

Onlangs is na de afbraak van een kleine hoeve langs de Brugseweg in Sint-Juliaan (Langemark) een goed bewaarde Duitse bunker uit de Eerste Wereldoorlog tevoorschijn gekomen. Het relict is vervolgens uitvoerig gedocumenteerd en onderzocht en wordt als een manschappenverblijf geïnterpreteerd.

Fig. 15 De bunker vanuit het noorden, de Duitse zijde.

De aanvraag tot sloping is inmiddels geweigerd, zodat de bunker zal behouden blijven. De constructie is opgenomen in de inventaris bouwkundig erfgoed als ID: 301313⁶.

⁵ Er is enige gelijkenis met de bunker van Cryer Farm, die ook in de 2de linie lag en als medische post gebruikt werd. Dewilde & Wyffels 2015

⁶ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: Duitse bunker {online}, <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/301313> (geraadpleegd op 17 november 2017).

7 GERAADPLEEGDE LITERATUUR

BLIECK K. & VANCOILLIE J. 2016: Bouwen aan het front Duitse militaire constructies uitgelicht (tentoonstellingscatalogus) – Building the front German military structures in the spotlight (exhibition catalog), Zonnebeke

DECOODT H. 2014: Belgische en Franse militaire posten aan het IJzerfront, *M&L Monumenten, Landschappen en Archeologie*, 33/4, 4-23

DEN HOLLANDER J., MURK R. & SAKKERS H. 2010: Contouren van de Eerste Wereldoorlog in het Vlaamse landschap Duitse bunkers van de *Hollandstelling* 1916-1918, Meliskerke

DEWILDE M. & WYFFELS F. 2015: Vondstmelding aan de Wulvestraat in Geluveld (Zonnebeke, W.-VI.), Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed 36

LECOMTE B. & VASSEUR L. 2016: Fortifications 14-18 Contribution à l'étude des abris en béton de la Grande Guerre en Flandre Française, Lavente

SAKKERS H., DEN HOLLANDER J. en MURK R. 2011: De Hollandstelling van Knokke tot Antwerpen. Stille getuige van de Eerste Wereldoorlog, Antwerpen

VANCOILLIE J. & BLIECK K. 2016: Bouwen aan het front Loopgraven, schuilplaatsen en betonbunkers van het Duitse leger aan het Ieperfront 1914-1918, Zonnebeke

